

Una reflexió sobre la dignitat humana

Mn. Joan Costa

Hi ha, en la majoria dels pensadors contemporanis, un acord de base sobre l'afirmació de la dignitat humana, i en sustentat en aquesta dignitat el fonament del comportament ètic. Això no obstant, si aprofundim més detingudament el fet, ens adonaríem que l'acord rau només en l'ús del mateix mot —dignitat—, però no en el significat que li atribueixen, i menys encara en les normes ètiques que de la dita dignitat se'n dedueixen.

Només, com a exemple, i davant el debat actual sobre l'eutanàsia, els qui n'afavoreixen la legalització, com els que se n'oposen, empen, com un dels arguments centrals, la dignitat humana i el dret a una mort digna. Per a uns, la comprensió que tenen de la dignitat els obre les portes a la defensa de l'eutanàsia i, per a altres, la intangible dignitat humana els porta a concloure la immoralitat absoluta d'aquesta actuació. Quina paradoxa! I això esdevé no només en l'àmbit teòric, sinó també en la pràctica: mai no s'havia exaltat tant la dignitat personal en tota la història, i alhora mai com ara no s'ha maltractat tant.

Què és, doncs, la dignitat humana? En què es fonamenta? Quines conseqüències pràctiques se n'extreuen? Una certa filosofia que podríem anomenar perenne, ha cercat el fonament de la dignitat en la capacitat de l'home de captar la veritat en si mateixa, d'aprendre i voler allò que és bo en si mateix, de preuar i construir la bellesa, però sobretot en el lligam amb la llibertat. Altres filosofies també l'afirmen. Per a Kant, per exemple, deia que l'home no pot ser tractat per cap home (ni per un altre, ni per hom mateix) com a simple instrument, sinó sempre com a fi, i en això precisament rau la seva dignitat (la personalitat).

El terme dignitat està íntimament lligat al concepte de persona. El filòsof J. Seifert, en descriu quatre nivells. En un primer nivell s'hi troba el «ser humà» existent com a substància individual i parla, aleshores, de la dignitat *ontològica*. El segon nivell és el del l'obrar. Si som persones, cal obrar com a persones. Parlem, doncs, en aquest cas, de la dignitat *operativa*. Si no obrem dignament, no perdem la dignitat ontològica, però no vivim conformes a allò que som. El tercer nivell l'anomena la dignitat *adquirida*, moral, fruit dels nostres actes. Aquesta pot créixer i alhora hom la pot perdre, a diferència de la dignitat ontològica. Per últim, proposa un quart nivell, el de la dignitat *donada*, concedida pel reconeixement dels altres, o deguda a particulars dotacions de la naturalesa o del caràcter. Des d'aquest punt de vista, el valor de la persona depèn de certes qualitats o acceptació i reconeixement dels altres.

Els que tots afirmen és que, pel fet de la dignitat, el ser humà posseeix una posició particular davant dels altres sers de la naturalesa i, per tant, una consideració particular i un tracte reservat només a ella. La dignitat comporta una qualificació normativa: quelcom se li deu a qui és subjecte de dignitat. Afirmar la dignitat significa atorgar un valor en si mateix i ser subjecte mereixedor de respecte.

Podríem resumir el reconeixement de la dignitat en dues teories. Aquells que la fonamenten sobretot en el primer nivell esmentat —teoria de la dotació—, on la dignitat rau en el mateix fet de ser humà i fa de la categoria de persona una dada de naturalesa, ontològica; o aquells que la fonamenten exclusivament en el quart nivell —teoria de la prestació—, segons els quals, la dignitat es basa en el poder, el cens, el mèrit, la virtut o el reconeixement atorgat des d'altres instàncies.

Des d'aquesta segona perspectiva, molt comuna en el debat modern, sobretot en l'àmbit de la bioètica, podem concloure que no hi ha una igual dignitat humana.

Si posem la dignitat en qualsevol característica humana –la raó, la voluntat, la virtut, l'autonomia, el grau d'autoconsciència, etc.—, tal com proposa la teoria de la prestació, aleshores, com són qualitats susceptibles de creixement i decreixement, d'igual, no n'hi hauria ningú. Mes encara si el fonament de la dignitat radica en el lloc de naixement, en la classe social, en el sexe, en el grau de maduresa, en el reconeixement social o jurídic, etc., tampoc no hi hauria dues persones amb la mateixa dignitat. Les ètiques fonamentades en la teoria de la prestació són ètiques de la desigualtat social, i portat al seu extrem, duria a afirmar que hi ha «humans no persones» i, fins i tot, «persones no humanes», com defensa algun filòsof actual.

L'ètica, si vol ser justa per a tots, s'ha de sustentar en la dada ontològica de «ser humà» i, per tant, persona pel mer fet de ser, i partir de la idea que a tots els homes se'ls hi deu igual consideració i respecte, és a dir, que la dignitat humana és inalienable. Fins i tot els delinqüents tenen dignitat humana pel fet de ser homes.

L'única realitat que fa que tots puguem ser iguals en dignitat és el fet de ser estimats per nosaltres mateixos, cosa que comporta la capacitat d'acollir aquest amor i, per tant, també, d'estimar, i per això tenim raó, voluntat, corporalitat, passions i llibertat.

Però, per què hem de ser estimats per nosaltres mateixos? Aquest fonament últim només hi troba veritable suport en el fet d'haver estat creats per Déu a la seva imatge. Perdent el sentit de Déu, es tendeix a perdre, s'enfosqueix, també el sentit de l'home, de la seva dignitat i de la seva vida. «Essent a imatge de Déu, l'individu humà té la dignitat de persona; no és tan sols alguna cosa, sinó algú. És capaç de conèixer-se, de posseir-se, de donar-se lliurement i d'entrar en comunió amb altres persones; és cridat, per gràcia, a una aliança amb el seu Creador, a donar-li una resposta de fe i d'amor que cap altre pot donar en lloc seu» (CEC 108). La vida humana, per tant, és un do, en proveir de Déu i ser-ne imatge, empremta i participació de seu alè, i això fa que sigui una realitat *sagrada*, perquè des del seu començament comporta l'acció creadora de Déu i roman sempre en una especial relació amb el Creador, el seu únic fi. Això ens fa a tots iguals en dignitat: Així, diu Job: «Si he desatès el dret dels servents i les serventes quan es planyien contra mi, què podria fer quan Déu em judiqués? Què li respondria quan ell demanés comptes? ¿No ens ha fet Déu a tots iguals? ¿No ens ha teixit en les entranyes d'una mare?» (Jb 31,13-15).

D'aquest fet de la dignitat humana se'n deriva unes exigències normatives. De l'esmentada sacralitat en deriva la *inviolabilitat*, inscrita en la consciència de l'home, i la *responsabilitat*, en confiar Déu a cada home de defensar, promoure, respectar i amar tota persona, tota vida humana. «L'ordre social i el seu progrés han de fer prevaler sempre el bé de les persones, perquè l'ordre de les coses s'ha d'adequar a l'ordre de les persones i no a l'inrevés; [...] cal «considerar el proïsme, sense exceptuar ningú, com un altre si mateix, i tenir cura en primer lloc de la seva vida i dels mitjans necessaris per viure-la dignament. Cal que tots els programes socials, científics i culturals estiguin presidits per la consciència de la primacia de tot ésser humà.» (CEC 132).